

2025, 14 (3), 1505-1527 | Araştırma Makalesi

Türküler Ekseninde Lokman Hekim

Pelin Demirçe Altıntaş¹

Öz

İnsan, doğduğu andan itibaren çevresiyle etkileşim içine girmektedir. Bu etkileşim içerisinde kendini ifade etmek isteyen insan, çoğu zaman müziği araç olarak kullanmaktadır. Anadolu'da duyguların dile döküldüğü en önemli müzikal unsurlardan biri türkülerdir. Dilden dile, nesilden nesile söylenen türküler de sözleri itibarıyla içinde taşıdığı ve bulunduğu kültüre ait tüm kültürel unsurları ezgisiyle birlikte aktarmaktadır. Dolayısıyla toplumsal kimliğin oluşmasında önemli bir rol oynayan Türk halk müziği ezgileri yani türküler; içinde taşıdığı geleneksel unsurlar nedeniyle toplumsal kimlik inşası açısından da değerlidir. Bu çalışmada önemli bir kimlik olan Lokman Hekim'in Türk kültüründeki yeri ve öneminin yanı sıra türkülerdeki yansımalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Evrenini; Türk halk kültüründe önemli bir kimlik olan "Lokman Hekim" adının geçtiği Türkiye Radyo Televizyon Kurumu THM repertuarında bulunan türküler oluştururken çalışmanın örneklemi ise "Lokman Hekim" adının geçtiği kırık hava türküler oluşturmaktadır. Bu çalışma için çok yönlü bir metodoloji izlenmiş; literatür taraması, doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanarak, alanlarında uzman kaynak kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışma; TRT repertuarında Lokman Hekim'den bahseden kırık hava türkülerde, Lokman Hekim'in çoğunlukla şifacılığından yani dertlere devâ veren anlamında bahsedildiği hipotezinden yola çıkılarak yapılmıştır. Sonuç olarak; Türk halk kültüründe bir kimlik olarak var olan Lokman Hekim, bilge kişiliğinin yanında hekim olarak da yer aldığı ancak asıl kimliği olan bilge, hikmet sahibi kimliğinin ikinci planda kaldığı, farklı kültürlerde farklı isimlerle yer alan ve ölümsüzlüğe çâre arayan hekimlerle bağdaştırılarak Türk kültüründe "Lokman Hekim"le ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen türkülerde; hekim kimliğiyle yer aldığı, ölüme bile çâre bulduğuna inanılan Lokman Hekim'den genellikle "çâre bulamayan, devâ olamayan" anlamlarında bahsedildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Türk Halk Müziği, Türkü, Türk Halk Kültürü, Lokman Hekim

Demirçe Altıntaş, P. (2025). Türküler Ekseninde Lokman Hekim. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 14(3), 1505-1527. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1636681>

Geliş Tarihi	10.02.2025
Kabul Tarihi	12.08.2025
Yayın Tarihi	30.09.2025
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuarı, Müzikoloji Bölümü, Eskişehir, Türkiye, paltintas@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0938-4624,

Lokman Hekim in the Context of Folk Songs

Pelin Demirçe Altıntaş ¹

Abstract

From the moment they are born, humans interact with their surroundings. In this interaction, humans who want to express themselves often use music as a tool. One of the most important musical elements in Anatolia for expressing emotions is folk songs. Passed down from generation to generation, folk songs convey all the cultural elements of the culture they belong to through their lyrics and melodies. Therefore, Turkish folk music melodies, or folk songs, which play an important role in the formation of social identity, are also valuable in terms of social identity construction due to the traditional elements they carry. This study aims to examine the place and importance of Lokman Hekim, an important identity in Turkish culture, as well as its reflections in folk songs. The universe of this study consists of folk songs found in the Turkish Radio and Television Corporation's THM repertoire that mention the name "Lokman Hekim," an important identity in Turkish folk culture, while the sample of the study consists of Kırık Hava folk songs that mention the name "Lokman Hekim." A multifaceted methodology was followed for this study; literature review, document analysis, semi-structured interview questions were prepared and interviews were conducted with resource persons who are experts in their fields. The study was conducted based on the hypothesis that in the Kırık Hava folk songs mentioning Lokman Hekim in the TRT repertoire, Lokman Hekim is mostly mentioned as a healer, that is, as a remedy for troubles. As a result, it was determined that Lokman Hekim, who exists as an identity in Turkish folk culture, is portrayed as a physician in addition to his wise personality, but his primary identity as a wise and knowledgeable figure is overshadowed. He is associated with physicians seeking immortality under different names in various cultures and is identified with Lokman Hekim in Turkish culture. Additionally, in the examined folk songs, it was found that Lokman Hekim, who is believed to have found a cure even for death, is generally referred to in the sense of "unable to find a cure, unable to heal."

Keywords: Music, Turkish Folk Music, Folk Songs, Turkish Folk Culture, Lokman Hekim

Demirçe Altıntaş, P. (2025). Lokman Hekim in the Context of Folk Songs, *Journal of the Human and Social Science Researches*, 14(3), 1505-1527. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1636681>

Date of Submission	10.02.2025
Date of Acceptance	12.08.2025
Date of Publication	30.09.2025
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

Giriş

İnsan, doğduğu andan itibaren çevresiyle etkileşim içine girmektedir. Bu etkileşim içerisinde kendini ifade etmek isteyen insan, çoğu zaman müziği araç olarak kullanmaktadır.

“Diğer sanat dallarına göre toplumla daha fazla iç içe olan müzik, o toplumdaki insanların duygularını ve düşüncelerini yansıtan önemli araçlardan biridir. Müzik insanların günlük yaşamında rastladığı, faydalandığı ve kimi zaman ise sorunlarına çözüm aradığı bir unsur olarak nitelendirilebilir. Toplumu oluşturan bireylerin duygu ve düşüncelerini yansıtmamanın yanı sıra, duyguları harekete geçirerek insan ve toplumu etkileme gücüne de sahiptir” (Topal ve diğerleri, 2020, s.180).

Anadolu’da duyguların dile döküldüğü en önemli müzikal unsurlardan biri türkülerdir. Bazen bir anne ağlayan bebeğini sakinleştirmek için ninni söylerken, bazen bir âşık çektiği sevdâ acısını kendinden de bir şeyler bulduğu türkülerini söylerken, bazen evladını kaybeden bir annenin ağdıyla çektiği acıyı azaltmaya çalışırken, bazen de sevdiğini askere yollayan bir sevgilinin hasretini dindirmek için söylediği ezgilerdir türküler. Yani insanlar içinde bulundukları duygu yoğunluğuna bağlı olarak türkülerini dinleyerek ya da söyleyerek kendilerini rahatlatmaya çalışmaktadırlar. “Söylemek”le ilgili Gazimihal (1956) şunları aktarmaktadır;

“Almanca’da Sagen (=söylemek fiili ile Sage (=efsane, gelenek) sözü arasında dilce aidiyet bulunuşu gibi, eski Türkçede de sav mefhumu ile savlamak fiili arasında aidiyet vardı. Yaygınlığı nispetinde kıdemliyidiler. Sav’ın anlamları, mecazlı, mecazsız pek çeşitlenmişti; söz, haber, salık; mektup, risale, atalar sözü, mesel, hikâye, tarihsel şeyler, efsanemsi kıssalar; kısaca sesli veya sessiz anlatılabilen her ibretli söz konusu sav sayılabilir olmuştur. Savlamak, böyle şeyleri sesli veya sessiz anlatmak demektir. Şimdiki söylemek fiilinin aynı şey olduğu açıktır: ırlamak (yorlamak) fiilinin anlamdaşıydı, öyle olmuştur, hala da öyledir; söz de çağırıcı da söylenebilir” (s.1335).

Dilden dile, nesilden nesile söylenen türküler de sözleri itibarıyla içinde taşıdığı ve bulunduğu kültüre ait tüm kültürel unsurları ezgisiyle birlikte aktarmaktadır. “Toplumun kültürünü yansıtan tüm ürünler içerisinde müzik, müzikle birlikte türküler halka en fazla temas eden kültürel ürünlerden birisi haline gelmiş, toplumsal kimliğin yapılanmasında önemli bir fonksiyon üstlenmiştir” (Köken vd, 2023, s.37). Bu önemli görevi nedeniyle aynı zamanda gelenek içinde varlığını sürdüren halk müziği, içinde taşıdığı geleneksel unsurlar nedeniyle de türküler, toplumsal kimlik inşası açısından değerlidir. Bu çalışmada önemli bir kimlik olan Lokman Hekim’in; Türk kültüründeki yeri ve öneminin yanı sıra türkülerdeki yansımalarının da incelenmesi amaçlanmıştır. Evrenini, Türk halk kültüründe önemli bir kimlik olan “Lokman Hekim” adının geçtiği Türkiye Radyo Televizyon Kurumu THM repertuvarında bulunan türküler oluştururken, çalışmanın örneklemini ise “Lokman Hekim” adının geçtiği kırık hava türküler oluşturmaktadır. Durum tespit çalışması yöntemi kullanılan çalışmada; literatür taraması ve doküman analizi yöntemleri de kullanılmıştır. “Araştırma alanı ne olursa olsun, durum çalışması yürütme ihtiyacı temelde karmaşık toplumsal bir olayı anlama arzusundan kaynaklanmaktadır” (Saban ve Ersoy, 2007, s.140).

“Doküman analizi; Duverger’in “belgesel gözlem” dediği bu tekniği, Rummel ve daha birçoğu “doküman metodu” olarak tanımlamaktadırlar. Best de tekniği “mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak, sistemli incelenmesi” olarak ifade etmektedir. Belgesel taramayı, yalnızca yazılı belgelerle sınırlayıp, kitaplık araştırması olarak tanımlayanlar da vardır” (Karasar, 2005, s.183).

Aynı zamanda çalışmada; Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığının 26.11.2024 Tarih, 805171 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmış, görüşmeler yapılmış ve bulgular kısmında görüşmecilerin verdiği bilgiler doğrultusunda doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. “Görüşme, iki yabancı arasındaki açıkça bir kişinin ötekinden belirli bilgiler elde etmesi amacıyla yürütülen kısa süreli, ikincil toplumsal etkileşimdir” (Neuman, 2017, s.441).

“Görüşme ise; (“interview”, mülakat), sözlü iletişim yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniğidir. Görüşme, çoğun, yüz yüze yapılmakta ise de telefon ve televizyonlu telefon gibi anına ses ve resim iletilicileriyle de olabilir” (Karasar, 2005, s.165). Görüşmeler için yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmış ve katılımcılara yöneltilerek görüşmeler kayıt altına alınmıştır. “Yarı yapılandırılmış görüşmeler hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir. Analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade etme imkânı, gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama gibi avantajları vardır” (Büyüköztürk v.d., 2010, s.152). Görüşmelerden elde edilen veriler, bulgular ve yorumlar bölümünde bire bir alıntılar da kullanılarak yazıya dökülmüştür.

Türk Halk Kültüründe ve Türkülerde Lokman Hekim

Lokman Hekim Anadolu toprakları dışında farklı toplumlarda da bilindiğiyle ilgili kaynaklar mevcuttur. Özellikle, İslam öncesi Arap toplumunda bilge bir kişi olarak tanınan Lokman Hekim’in; İran’da da Fars edebiyatında Lokman Hekim’e atfedilen hikâyeler ve sözler bulunduğu bilinmektedir. “Arap kültüründe, Lokmân, Âd kavminin yok edilmesi efsanesinde ilk defa ortaya çıkar: Lokman, Mekke’ye, yurtlarını kasıp kavuran kuraklığa karşı yardım istemek için elçi olarak gönderilmiştir.” (Bayat, 2000, s.2).

“Türkiye, Balkanlar, Türkmenistan, Özbekistan, İran gibi Türklerin yoğun yaşadığı coğrafyalarda Lokman’ın “hekimlerin piri” olarak kabul edildiği görülmektedir. Halk Lokman’ı; hastalığı gidermenin ilk öncüsü, hekimlerin atası, bütün acı-sızı çeken hasta insanların elinden tutan, yardıma koşan biri olarak görür” (Gültekin, 2018, s.124)

Türkler arasında Lokman Hekim; daha farklı bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. “Türkler Lokman’ı; hastalığı gidermenin ilk öncüsü, hekimlerin atası, bütün acı-sızı çeken hasta insanların elinden tutan, yardıma koşan biri olarak görmektedirler” (Gültekin, 2018, s.123). “İslam dünyasında, Allah’ın nebî veya hikmet sahibi yaptığı bir kişi olduğuna inanılan, ancak bazı yazarlarca antikideki tıp tanrılarından birinin İslâmî kimliğe bürünmüş şekli ve hekimliğin pîri olarak kabul edilen Lokmân Hekim vardır” (Bayat, 2000, s.1). Görüşmeler sırasında kaynak kişilerin Lokman Hekim ve Türk halk kültüründeki yeriyle ilgili görüşleriye şöyledir:

KK1; “Lokman Hekim denince aklıma, ölümsüzlüğün sırrına vakıf olduğu anlatılan, hikmet sahibi ve her derdin devâsını bilip insanlara şifa dağıttığına inanılan efsanevi bir figür geliyor. Onu sadece bir şifacı olarak değil, aynı zamanda insanlığın sonsuz yaşam ve hikmet arayışını simgeleyen evrensel bir sembol olarak görüyorum. Ayrıca, Kur’an’da Lokman Suresi’nde adının geçtiğini ve ona hikmet verildiğinin belirtildiğini hatırlıyorum ve Lokman Hekim’in Türk kültüründe güçlü bir iz bıraktığını düşünüyorum.

İslami literatürle aktarılan bu figür, zamanla Türk folklorunda daha çok dini ve ahlaki bir karakter olarak öne çıkmış. Sağlıkla ilgili her konuda bir bilgelik simgesi olarak, halk hekimliği uygulamalarında ve erdemli davranışlarla ilgili olarak Lokman Hekim’e sıkça gönderme yapıldığını görüyoruz.

Türkülerde, şirlerde, mesnevilerde, yani sözlü ve yazılı Türk halk kültürünün hemen her alanında Lokman

Hekim'in izine rastlamak mümkün. Kaygusuz Abdal Divanı'nda okuduğum bir beyitte şu ifadeler geçiyor: "Ne hâkim kalur bu mülkte ne hor ne cevz mübtelâ/Bukrat'un ilâcî kalmaz, Eflâton Loqmân geçer." Aynı divanda üç-dört yerde daha Lokman Hekim'in adına denk geliyoruz. Hatta "hasta isen Lokman'a gel" gibi ifadelerle karşılaşılıyor. Bu da bize, Lokman Hekim'in 14. yüzyıldan itibaren Türk kültüründe güçlü bir bilgelik ve şifa sembolü olarak yer edindiğini gösteriyor. Antik dönemden İslam literatürüne geçmiş Eflatun, Hipokrat ve Galen gibi önemli isimlerin yanında anılıyor Lokman Hekim; ancak İslam dönemine özgü bir karakter olarak kendine has bir yere sahip"

KK1'in verdiği bilgilere bakıldığında Lokman Hekim'in hem hikmet sahibi kimliği hem de şifacı kimliğiyle Türk halk kültüründe önemli bir sembol olduğu, çeşitli kaynaklar doğrultusunda da Lokman'ın bu kimlikleriyle 14. yy'dan itibaren yer bulduğu ve önemli tarihi kimliklerin yanında anıldığı ancak İslâmî açıdan hikmet sahibi Lokman olarak bilindiği görüşlerinde bulunmaktadır.

KK2; "Lokman hekim Tıp tarihçilerini yakından ilgilendirir çünkü önemli bir hekim, eski bir hekim ama biraz işin içine girince öyle olmadığı anlaşılıyor. Kur'an'da geçen Lokman var, Lokman Suresi var. Orada da Lokman evladına nasihatler ediyor. Ahlaki nasihatleri var. Fakat o Lokman Hekim bir şekilde Anadolu'da ve İslam Dünyası'nda efsaneleşmiş. Bu efsaneye oturtukları kişi; her derde devâ bulan, herkese sağlık veren büyük çok önemli bir hekim. Yani çok önemli bir hekimi Lokman'a uygulamışlar ve onunla devâm etmişler. O Lokman'ı araştırdığımız zaman çok net olarak Alcmaeon olduğu görülüyor. Alcmaeon Greek döneminde çok önemli bir hekim. Mitolojide her hastalıkları iyi eden hatta ölüleri diriltten çok önemli bir hekim. Alcmaeon'un harflerine baktığın zaman aynen lokman gibi yazılır. Tabii o zamanki Alcmaeon lokman olup bizim kültürümüzde her derde devâ, bütün hastalıkları iyi eden, ölüyü bile diriltten hekim olarak geçmiş."

KK2'nin bahsettiği Alcmaeon ve Lokman'la ilgili yapılan kaynak taramalarında Sayın Hüsrev ve Ülman'ın (2005) İngilizce yayınladığı "Was Lokman Alcmaeon?" başlıklı makalesinden çevrilen şekliyle:

"Pisagor okulunun ilk neslinden tek hekim olan Alcmaeon, aynı zamanda tıbbın temel ilkeleri üzerine kafa yoran ve tüm Orta Çağ boyunca Hristiyan düşüncesini etkileyen bir filozof olarak da biliniyordu. Her iki ismindeki ünsüzler dikkate alındığında hem Lokman'da hem de Alcmaeon'da L, K(C), M, A, N harfleri arasında fonetik benzerlik kolayca bulunabilir. (...) Alcmaeon, Roma İmparatorluğu dönemi boyunca asla unutulmazken, Lokman efsanelerde, halk hikâyelerinde ve söylentilerde hatırlanmıştır. Alcmaeon'un, felsefi fikirleri ve iyileştirme güçleri temelinde, Lokman Hekim'e atfedilen entelektüel özellikleri etkilemiş bir figür olabileceğini düşünmeye meyilliyiz. Bu iki figürün ortak özellikleri, etkileşim halindeki kültürlerin, yani Antik Yunan felsefesi ile Orta Doğu İslam öncesi ve İslam düşünce ve inançlarının kolektif bilinçaltının bileşenlerine bir örnek teşkil edebilir" (s. 339-340) ifadeleri yer almaktadır.

KK2'nin verdiği bilgilere bakıldığında Lokman Hekimle ilgili olarak; Kur'anda geçen, kendisine hikmet verilen Lokman olduğu ve bu Lokman'ında Anadolu'da şifa bulan, ölümsüzlüğe çâre bulan Lokman Hekim kimliğine dönüştürüldüğü ve Yunan mitolojisinde geçen Alcmaeon sağlık tanrısıyla Lokman'ın isim benzerliği nedeniyle bu kimlikte yer bulduğu görüşlerinde bulunmuştur.

KK3; Lokman Hekim denildiğinde aklına,

"Anadolu kültüründe şifa dağıtan, doğal ve bitkisel ürünlerden ilaçlar yapan, yaptığı ilaçlarla her derde devâ olan, ölümsüzlüğün sırrını bulan ama insanlara ulaştıramadan kaybeden bir kimlik. Kurgusal mı yoksa gerçekten var olan bir kişi mi kesin kayıt yok. Ancak mesleki bilgilerim böyle bir kişi varsa bunun ancak Adana-Çukurova bölgesinde M.S. 1. yy. da yaşamış olan Dioscorides isimli bir lejyoner hekim olan ve o bölgede kullanılan yaklaşık 600 civarında bitkisel halk ilacını Materia Medica adlı kitabında kaleme alan kişi olabileceğini düşündürüyor" bilgilerini vermiş ve şunları eklemiştir:

“Anadolu coğrafyası çok zengin bir kültür kaynağıdır ve bu kaynağın içerisinde gerçeklerle efsaneler iç içe girmiş olarak yer alır. Bu efsaneler arasında yer alan Lokman Hekim de önemli karakterlerden biridir. Burada da aslında bir karmaşa var, bazı kaynaklarda tarihi gerçekliği olan bir kişi gibi anlatılırken bazı kaynaklarda efsanevi bir kişilik olarak yer alıyor. Ulu ve bilge bir kişi olarak Hz. Davut zamanında yaşadığı ve ondan birtakım bilgileri alarak ona vezirlik hizmeti yaptığına dair rivayetler var. Bazı kaynaklarda kadılık yaptığından söz ediliyor. “andolsun ki biz Lokman’a Hikmet’i verdik şükredebsin” diye bir ayeti keriminin geçtiği Lokman Suresi diye bir sure var kutsal kitabımız olan Kur’anı Kerim’de. Aynı surede Lokman’ın oğluna nasihatler verdiği de geçiyor. Hz. Eyüp önemli bir kişilik ve Lokman Hekim’in onun yeğenlerinden biri olduğuna dair bir rivayete de rastlıyoruz. Bazı söylencelerde marangozluk, terzilik vb işler yaptığına dair ifadeler yer alıyor ki yaşamış olduğu döneme ait kıyafetler, günlük ahşap aletler yaptığı ve yakın çevresine bunları verdiği söyleniyor. Az konuşan ama konuştuğunda aslında çok söz söyleyen, hikmet sahibi bir kişi. Bitkilerin de dilinden anlıyor, hatta bitkilerle geliyor onunla karşılaşınca, hangi derde hangi hastalığa iyi geldiklerini anlatıyorlar, o da bu bilgilerle çevresindeki insanları tedavi edebiliyor.”

bilgilerini vermektedir. KK3’ün verdiği bilgilere bakıldığında Lokman Hekim’in efsanevi mi yoksa gerçekte var olan bir kimlik mi olduğuyla ilgili kesin bir kanıt olmasa da gerçek ise; Dioscorides adlı lejyoner hekimden Lokman Hekim’e dönüştüğü görüşlerinde bulunmaktadır.

KK4 Lokman Hekimle ilgili olarak;

“Bildiğin üzere Arapların Lokman’ül Hakîm dedikleri, Türk kültüründe Lokman Hekim’e dönüşmüş ve bu lokman hekime dönüşmeyle ilişkili çeşitli rivayetler var. Ebetteki bunların hangisinin doğru olduğunu ya da tek bir tanesi de doğru olmak zorunda değil farklı köklerden beslenmiş olabilir. Bunlardan hangilerinin daha geçerli olduğunu biz net olarak bilemeyeceğiz ama Lokman’ül Hakîm’in, Türk kültüründe hekime dönüşmesinde bana kalırsa göz ardı edilen en önemli hususlardan bir tanesi Şamanizm. Bizim eski Türk inancına ait olan bağlarımız. Türk edebi eserlerinde lokman hekime baktığımızda usta, hekim, ilaç yapan, şifacı gibi rollerle karşımıza çıkıyor. İşte tüm bu rol yüklemeler Türk kültüründe derin izler bırakan Şamanlarla yani Kamlarla da bağlantılı olarak ele alınmalıdır. Yani ben burada bunu söylemiyorum; sadece bu kültürün devâmı elbette ki değil, zaten Lokman Hekim’in hikmetli sözler söyleyen kişi konumundan, şifacıya geçişle ilişkili Türklerin bir benzetim gördüklerini düşünüyorum. Anadolu’ya geldiklerinde belki Dioscorides’in tıp ilaçlar yapan kişilerden beslenmiş olabileceği söyleniyor. Ben şöyle düşünüyorum; birden çok kaynaktan birleşerek Lokman Hekim’in ortaya çıkartıldığını söylüyorum fakat çalışmaların çoğunda Kamlık inancı, eski Türk inancıyla ilişkili kısmı boş olduğunu söylemek mümkün ve bu bence çok önemli. Çünkü nihayetinde Şamanlar; Türk toplumunun sadece din insanları değildi. Onlar şifacılar, hekimler ve aynı yine Lokman Hekim gibi sözüne dikkat edilen, halk arasında ne söylenirse saygı gösterilen, sadece topluluk arasında değil hükümdarlar arasında bile eski Türk Devletleri’nde ki onların sözleriyle işte biliyoruz biz savaşa kalkışılıp ya da savaş zamanının belirlenebilmesi bile onların sözleri de çok ciddiye alınmıştır. Ama tüm bunlarla birlikte hem şifacı hem de müzisyen kimliğiyle karşımıza çıkıyor elbette Şamanlar. Türk toplumunun da ilk müzisyenleri elbette şamanlar ama burada ben bunun çok göz önünde bulundurulmayan ama önemli bir husus olduğunu düşünüyorum. En fazla ondan bahsedebilirim. Lokman’ül Hâkîm’in Türkler arasında Lokman Hekime dönüşmesine yönelik. Mutlaka bizden önce bu topraklarda olan efsanelerden, beslenmişiz. Şimdi Lokman Hekim açıklanırken bundan bahsediliyor ve katılıyorum isminin geliş yeri zaten Arap, coğrafyası o da elbette aşikâr fakat kendimizin Orta Asya ve Sibirya’dan getirdiğimiz, bize ait hususlarla da ben Lokman Hekim’i şekillendirdiğimizi düşünüyorum ki bu çalışmalarda pek yer bulmuyor. Bana kalırsa kesinlikle yer bulmalı. Yani bunun kökenini -evet Yunan’da- evet Araplarda belli kökler var mutlaka, işte ölümsüzlükle bağlantılı olarak ama bu şifacı sözüne inanılan hekim bitkilerle uğraşan... Benim Kuzey ve Güney Sibirya’ya yaptığım yolculuklarda tanıştığım Şamanların hala günümüzde bitkilerle ilaçlar sağladığı ve

tıpkı Lokman Hekim'den derman beklendiği gibi günümüzde de hala Şamanlardan derman beklendiğini görüyoruz. Tahminin ötesinde ben gerçekten Şamanlarla bağlarının olabileceğini, en azından bu yeni rol yüklemelerde binlerce yıllık bu bizim halk hekimliğimiz ki halk hekimliğimizin kökeni de zaten bizim Şamanlara dayanır. Böyle bir bağ kurulmalı. Bu hususta verebileceğimiz bir destek Şamanizm'in eski Türk inancının ve elbette şamanların, doğaya saygı ve sevgiyi bir yana, doğayı dinlemeyi bilmeleri... Doğadaki her türlü nesnenin insan sağlığına, ruhuna ve bedeniyle olan bağlarını düşünürler. Ve burada aslında elbette halk tabipliğine de az önce dediğimiz gibi evrimleşen; doğadaki nesnelerin, bitkilerin veya bazen çeşitli toprakların hangi hastalığa iyi gelebileceğine yüzyıllardır kafa yormuşlar ve bu bir anlamda işte usta şamandan el verdiği şamana geçen silsileler bilgi halk bilgisi yani epistemolojik bir aktarımla yeni şamanlara da yüzyıllar boyunca geçmiştir. Bu noktada da yine Lokman'a yüklenen görevler düşünüldüğünde Şamanizm geçmişimizin bir kez daha göz önünde tutulması gerektiğini düşünüyorum."

görüşlerinde bulunmaktadır. KK4'ün verdiği bilgilere bakıldığında kelime anlamı olarak Lokman'ul Hakîm'in Lokman Hekim'e dönüştüğü ancak Lokman Hekim ve Şamanizm arasında bir bağlantı olabileceği çünkü Lokman Hekim'e atfedilen kimlikle Şamanların üstlendiği görevlerin benzer olduğu hipotezinden hareketle bir bağ kurulabileceği görüşü doğmaktadır.

Türk halk kültüründe bilinen Lokman Hekim, sözlü bir şekilde dilden dile, kulaktan kulağa anlatılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu anlamda, sözlü kültür ürünleri; bir toplumun geçmişini tanınmasında, geleneğin oluşmasında ve geleceğe ışık tutmasında önem arz eden yapı taşlarıdır. Anadolu insanını tanımak anlamında türküler; başvurulacak en önemli sözlü kültür ürünleri arasında yer almaktadır çünkü geçmişte geleneğin kurulduğu dönemlerde icra edilen türküler gelecekte geleneğin sürdürülmesini de sağlamaktadır. Müzikte sözlü aktarımsa türküler aracılığıyla birlikte gerçekleştirilmektedir. Usta-çırak ilişkisi; müzikle ilgili sözlü aktarımların olduğu kültürlerde önemli bir yere sahiptir. Önemli olmasının sebebiyse; usta ve çırak arasındaki sürekli bilgi aktarımının sağlanması ve kültürel içeriğin nesilden nesile geçmesine yardımcı olmasıdır. (Paşaoğlu, 2009, s.147).

"Türkü" sözü genellikle; "Türkî" ifadesinden hareketle "Türk'e özgü-has, Türk'e ait" şeklinde açıklanmaktadır. Bu açıklama etimolojik olarak hatalı veya yanlış olmamakla birlikte, sınıflandırma ve tanımlama bakımından yetersiz kalmaktaydı. Türk'e ait ama, Türk'e ait olan nedir? Bu soruya cevap arandığında, Türk'e ait bir şeyi ifade ediyor olması gerektiği düşüncesi hasıl olmaktadır. Bu konuda yaptığımız araştırmalarda, ulaşabildiğimiz kaynaklar içinde ilk defa Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'nun konuyu ele aldığını gördük. Çobanoğlu, Türk Yurdu Dergisi'nin "Türkü" Özel Sayısı'nda yayımladığı makalede, "Türkü" sözünün "Türk Küyi- Türk Küyü" ifadesinden ses düşmesiyle "Türkiy" ve sonra "Türkü" haline geldiğini belirterek konuya açıklık getirmeye çalışmış ve "Türkü" ifadesinin "Türk Ezgisi" anlamına gelebileceğini ortaya koymuştur (Eroğlu, 2017, s. 81,82).

"Türkü, kendine özgü çeşitli ezgilerle söylenen, anonim halk edebiyatı nazım biçimi ve türüdür" (Vural, 2011, s.399). Türküler; Anadolu insanının ihtiyacı neticesinde doğan ve sonrasında ihtiyacı nispetinde yaktığı³ sözlü ezgilerdir. THM ezgileri sözlü ve sözsüz ezgiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sözlü ezgiler kendi içinde yine "Kırık Havalar" ve "Uzun Havalar" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kırık havalar da uzun havalar da Anadolu'da her yörede farklı isimlerle anılmaktadır. Sözsüz ezgilerse "Oyun Havaları" ya da "Enstrümantal Havalar" dediğimiz herhangi bir halk çalgısıyla çalınan söz ögesi

3 Yakma: 1. Türkü, ezgi, hava 2. Doğaçlama türkü, ağıt söyleme işi. Bir aşığın/kişinin bir anda hazırlıksız olarak yaptığı türkülerle bu isim verilir (Duygulu, 2014, s. 461).

bulunmayan halk ezgileridir. Nesiller boyu dilden dile söylene gelen türküler, çok derin bir zamana ve geniş bir coğrafyaya yayılma özelliği göstermiştir. Bu özelliğiyle türküler artık halkın ortak malı olma özelliğini de taşımaktadır. Bununla ilgili olarak Ataman (1953); “Türküler, hadiseler karşısında yarattıkları his ve heyecanı kütleye de sirayet ettirmek ve mal etmek gibi bir kuvvet iktisap ettiği takdirde artık folklorun mahsulüdür” (s.730) diyerek türkülerin toplumsal bir etkiye sahip olması gerektiğini ve bu etki sayesinde folklorik bir değer kazanmasından bahsetmektedir. Yani bir türkü ne kadar çok insanda aynı duyguları uyandırabilirse, o kadar çok benimsendiği ve toplumun kültürel mirasının bir parçası haline geldiği anlaşılmaktadır.

Halk türkülerimiz, yüzyıllar boyunca sözlü gelenekle aktararak günümüze kadar ulaşmış olmaları sebebiyle halk kültürümüzün en değerli hazinelerinden biridir. Türküler, sadece müzikal birer eser olmanın ötesinde, halkın duygu ve düşüncelerini, yaşam biçimini, inançlarını, geleneklerini, göreneklerini ve değerlerini yansıtan önemli birer kültürel bellektir. Bununla birlikte halk türkülerinde ifade edilen pek çok halk kültürü ürünü bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak; günlük yaşam biçimi, inançlar, değerler, gelenekler, görenekler, kahramanlıklar, tarihi olaylar ve tarihi kişilikler gösterilebilmektedir. Bu çalışmada da türkülerde yer alan ve tarihi bir kişilik olan Lokman Hekim ele alınmıştır. TRT repertuarında Lokman Hekim’den bahseden kırık hava türkülerde, Lokman Hekim’in çoğunlukla şifacılığından bahsedildiği hipotezinden yola çıkılarak şu problem sorusu belirlenmiştir:

“Türk halk kültüründe tarihi bir kimlik olarak karşımıza çıkan Lokman Hekim’in TRT repertuarında bulunan kırık hava formundaki türkülerde kendisiyle ilgili hangi bilgilere yer verilmiştir?”

Buradan hareketle, Lokman Hekim’in türkülerdeki yeriyle ilgili kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde KK1 şöyle bahsetmektedir:

“Lokman Hekim’in türkülerde daha çok şifacılık yönüyle, yani her derdin dermanını bilmesi ve her hastayı iyileştirme gücüne sahip olmasıyla öne çıktığını düşünüyorum. Bu anlatılarda, onun şifalı bitkilerin sırlarını çözmedeki yeteneği sıkça vurgulanıyor. Ancak bilgelik gibi daha soyut özelliklerinin, somut ve etkileyici bir tema olan şifacılık becerilerinin gerisinde kaldığı kanaatindeyim. (...) Örneğin, Zonguldak türküsü “Karadır Kaşların Ferman Yazdırır” şu mısraları içeriyor: “Lokman Hekim gelse yaram azdırır, yaramı sarmaya yar kendi gelsin.” Amasya yöresine ait “Bugün Benim Efkârım Var” türküsündeyse şu ifadeler geçiyor: “Lokman Hekim gelse dost dost sarmaz yarayı.” Malatya yöresinden “Dünya Umuruna Meylini Verme” türküsünde şöyle deniyor: “Tac-ı tahtı yel götürdü Süleyman, Lokman da derdine olmadı derman, o da kurtulmadı ecel elinden.” Son olarak, Elâzığ yöresine ait “Ne Feryad Edersin Divane Bülbül” türküsünde şu mısralar yer alıyor: “Dünya Tabip gelse derdime çâre, derdimin dermanı anam Lokman’a kalsın.” Bu türküler, Lokman Hekim’in şifa dağıtan bir bilge olarak halkın belleğinde ne kadar derin bir yer edindiğini gösteriyor. Aynı zamanda bu anlatılar, fanilik temasıyla onun insan yaşamındaki yerini ve doğaya olan bağlılığı hatırlatıyor”.

Ayrıca yine KK1 türkülerin, Lokman Hekim’in halk arasında tanınmasında ve hatırlanmasında ne kadar etkili olduğuyla ilgili;

“Bence türküler, halk kültürünün en güçlü taşıyıcılarından biri olarak sadece bir anlatım aracı değil, aynı zamanda duygusal bağ kurmanın ve değerleri aktarmanın da önemli bir yoludur. Lokman Hekim’in her derdin dermanını bilen bilge ve şifacı bir figür olarak tanınmasında, bu hikâyelerin türkülere konu edilmesinin büyük bir rol oynadığını düşünüyorum. Türkülerin geniş bir kitleye ulaşabilen, kolayca ezberlenip nesilden nesile aktarılabilen bir yapıya sahip olması, onun şifacı kimliğinin farklı bölgelerde ve nesiller boyunca yaşamasını sağlamıştır. Bu yüzden, Lokman Hekim’in halk arasındaki tanınmışlığında

türkülerin etkisini göz ardı etmek mümkün değil”

bilgilerini vermektedir. Lokman Hekim hakkındaki anlatıların nesilden nesle aktarılmasında türkülerin rolüyle ilgili olarak KK1;

“Bence türkülerin bu konuda çok büyük bir rolü var. Türküler, halkın hafızasında yaşayan, duygularla beslenen bir anlatım biçimi olduğu için, Lokman Hekim gibi bir figürün hikâyelerini kuşaktan kuşağa taşımada oldukça etkili olmuş. Onun her derdin dermanını bilip şifa dağıtan bir bilgi olarak anlatılması, türküler sayesinde daha yaygın hale gelmiş diye düşünüyorum. Türkülerin melodisi ve ritmi, anlatılan hikâyelerin insanlar üzerinde daha güçlü bir etki bırakmasını sağlıyor. Ayrıca türkülerin geniş bir kitleye ulaşabilmesi, Lokman Hekim’in hikâyelerinin sadece belirli bir kesimle sınırlı kalmayıp toplumun her kesiminde bilinmesine katkı sağlamış. Özellikle "Lokman gibi derman bulmak" ya da "Lokman'ın elinden şifa bulmak" gibi sözler, bu anlatıları daha da kalıcı hale getiriyor”

bilgilerini vermektedir. Yine KK3 türkülerde Lokman Hekimle ilgili olarak;

“Anadolu halkı hangi dönemde yaşamış olursa olsun bulunduğu dönemin tüm zenginliklerini bir nedenle yaktığı türkülerle konu etmiştir. Hastalılar hatta ölüm hep akıllarda yer alan en önemli sorunlardan birisi olduğu için türkülerinde, kaleme aldığı şiirlerinde hastalıklara ve ölüme çareyi dile getirmiş, Lokman Hekim kişiliğini de bu amaçla çok kullanmıştır. Hatta Lokman Hekim'e bir sesleniş vardır aslında türkülerinde: ben çare olamıyorum bu dertlere sen ol Lokman Hekim, bizi hastalıktan da dertten de ölümden de kurtar diye bir yakarış söylemlerinde, duygu ve düşüncelerinde”

bilgilerini vermektedir. KK4 türkülerde Lokman Hekimle ilgili olarak;

“Hep şu vardır türkülerde; “Lokman hekim gelse bile şifa olmaz” mesela oradaki bile kelimesi, aslında Lokman'ın ne kadar üst bir mertebeye konduğunu gösteriyor fakat bir tane daha türkü var “Lokman hekim senden destur alırdı” Kahramanmaraş türküsü. Şimdi bu türküde dağlara diyor ki her şeyin dermanı, koruyanı, kollayanı sensin. Şimdi bu dağlardaki kişiselleştirme çok net bilinen bir gerçektir ki, bizim yine Orta Asya ve Sibirya'dan getirdiğimiz bir özelliktir dağları kişiselleştirme dağlara güvenme bizim Orta Asya'da çok yaygın olan bir durumdur ve biz bunu türkülerde çok görürüz evet dağlar bazen sevdiğimiz de araya giren engel gibidir fakat bununla birlikte dağlar kendinden derman umulan, başvurulanan... Bunun nedenine baktığımızda günümüzde dahi bazı Altay şamanları, Sibirya şamanları Şaman olabilmek için ulu dağlardan izin isterler. Şamanizm'de dağlara ciddi anlamda kişiselleştirme yüklenir. Elbette ki Gök Tanrı'dan üstün değildir, fakat çok ulu, iradesi olan bir varlık olarak görülür. Şaman artık ustasından el alacak ama son kararı Ulu Dağ'a giderek, dağdan el aldığını söyleyerek gelir. Bu türkü bana kalırsa hem Lokman Hekim'in bir yönüyle hem de dağlar açısından, bizim bazı köklerimizle bazı ciddi bağlantılar kuruyor. Ve burada diyor ki “Lokman Hekim bile senden destur alırdı”, tıpkı şamanların dağlardan el almaları gibi. Bir kez daha onu belirtmek istiyorum; Anadolu gibi pek çok kültürler arasında köprü olan bir yerde, pek çok şeyin nedeni yok. Yani pek çok şeye tek bir neden yükleyemeyiz, farklı kültürlerle farklı dinlerle iç içe girmişiz. Ama Lokman Hekim değerlendirilirken; -Evet Yunan kültürü, -Evet, Arap kültürüyle birlikte kadim Türk kültürünün de ben mutlaka bu kişiselleştirme evrimi içinde göz önüne alınması gerektiğini düşünüyorum”

bilgilerini vermektedir. KK4'ün verdiği türkü örneği TRT Repertuvarında bulunan ve bu çalışmanın örneklemini dışında kalan uzun hava örneğidir. Türkünün sözleri incelendiğinde, belirtildiği gibi dağların Lokman'ın hastalarına şifa dağıtacak yerler olduğuyla ilgili temaların işlendiği görülmektedir.

Türkülerde Lokman Hekim'den bahsedilmesi ve sonrasında bu türkülerin sürekli söylenerek yeni nesillere aktarılmasıyla Lokman Hekim'in bir kimlik olarak geçmişte kaybolmasının önüne geçilmiş ve gelecek nesillere aktarılması sağlanmıştır. Çünkü

ezgilerle birlikte söylenen ya da anlatılanların akılda kalıcılığı daha kolay olmaktadır. Halk ezgileriyle birlikte anlatılmak istenen kişi, tarih, duygu ya da olaylar dizini daha kolay aktarılabilir. Mirzaoğlu da (2015) bu konuyla ilgili “türkü hem belirli bir duygusal sahneyi hem de anlatının kültürel dokusunu yoğun bir şekilde yansıtmaları açısından bir hikâyenin en anlamlı kesitidir” (s.2) ifadelerinde bulunmaktadır.

Lokman Hekim ile İlgili Halk Anlatıları

Halk anlatısı; halkın atalarından dinlediği ve gelecek nesillere anlattığı hikâye, masal, efsane, atasözü, mâni ve türkü gibi sözlü kültür ürünleridir. “Güçlü bir anlatı geleneğine sahip olan Türklerin, halk anlatıları dediğimiz, destan, halk hikâyesi, masal, efsane ve fıkralarda birçok halkbilimi unsuru bulunmaktadır” (Dağı, 2020:1). Bu unsurlar; var olan geleneğin, geleceğe aktarılmasında, tekrar tekrar anlatılarak hatırlanmasına yardımcı olunmasında ve hatırlanabilir örnekler haline dönüşmesinde büyük önem taşımaktadırlar. Lokman Hekimle ilgili pek çok halk anlatısı bulunmaktadır. Kaynak kişilerin anlattığı halk anlatıları, hikâyeleri üzerinden gidilecek olursa;

KK1 Lokman Hekimle ilgili bildiği atasözünden bahsetmiştir.

“Sadece bir atasözü hatırlıyorum: “Lokman Hekim bulurdu, ecele olsa çâre.” Bunun yanı sıra, divan edebiyatında geçen bazı beyitler de aklıma geliyor. Örneğin, 17. yüzyılda yaşamış halk şairimiz Gevheri’nin şu mısralarını örnek verebilirim: “Ey peri cihana sen gibi dilber ne geldi ne gelir ne gelse gerek / Lal’in gibi Lokman Tiryak-ı ekber, ne buldu ne bulur ne bulsa gerek.” Burada Gevheri, sevgilinin dudağını Lokman’ın en etkili şifa formülüyle karşılaştırarak onun iyileştirici etkisini öne çıkarıyor. Daha birçok beyit okumuş olsam da ezberimde olmadıkları için şimdi aktaramıyorum. Ancak, Lokman Hekim’in hem halk hem de divan edebiyatında bilgelik ve şifacılık sembolü olarak sıkça yer aldığını söyleyebilirim”.

KK3 ise Lokman Hekimle ilgili şu halk anlatısından bahsetmektedir:

“Adana Çukurova bölgesinde yaşayan Lokman Hekim’in bir dükkânı vardır. Burada gelen hastaları muayene eder hatta masasının arkasında yer alan raflarda bulunan şişelerde bitkilerin ona verdiği bilgilerle hazırladığı iksirleriyle insanları iyileştirir. Anlatılan rivayetlere göre, o mekâna gelen ve kapıdan giren bir hasta olduğunda Lokman Hekim daha söze başlamadan hemen arkasına döner ve o raflardaki şişelere göz gezdirmiş. Şişelerden bir ya da birkaçı hafifçe hareketlenir, sallanmış. Lokman Hekim o zaman anlamış ki gelen kişinin derdine derman olacak olan iksir ya da iksirler o şişelerde yer alıyor. Bir gün yine bir hasta gelir Lokman Hekim’e. Baştan ayağa yaralar içerisinde, çektiği acı yüzünden okunuyor. Lokman Hekim şişelere bakar ve hiç hareket görmez, hastaya senin derdinin dermanı bende yok der. Bunu duyan hasta yıkılır, kendini dağlara, ovalara vurur. Bir yerlerde yıkılıp ölmeyi bekler, arzular. Çukurova’nın sıcağında, aç, yaraları acı içerisinde dolaşırken bir ağaç gölgesinde kendinden geçer, uykuya dalar. Oralarda ineklerini otlatan köylü kadınlardan biri adamı görür. Karnı doysun diye bir tase alaca bir inekten süt sağlar ve getirir baş ucuna bırakır. Anadolu’da bir inanış vardır. Taze ya da kaynayan süt kokusuna yılan gelir diye. Çukurova yılanların çok olduğu bir bölge. Sütün kokusunu duyan bir yılan gelir kasedeki taze sağılmış sütü içmeye başlar. Tam bu sırada adam kendine gelir, yılanı görür, ürker ve korkuyla yanında duran bir taşı yılanı doğru fırlatır. Korkan yılan içtiği sütü kâseye kusar ve oradan hızla uzaklaşır. Yılanın kustuğunu gören adam çektiği acıların da etkisiyle ölmek için zehirli sütü içer. Ancak süt adamı zehirlemez, aksine kısa süre içerisinde yaraları iyileşir, acıları azalır ve birkaç gün sonra da tamamen iyileşir. İyileşen adam soluğu Lokman Hekim’in kapısında alır. “Sen bana yalan söyledin. Senin hastalığının ilacı yok dedin, oysa ki varmış, iyileştim bak” der. Lokman Hekim sakin bir tavırla adama şöyle cevap verir: “Ben sana hastalığının ilacı yok demedim. Senin derdinin dermanı bende yok dedim. Ben sana deseydim ki, bir alaca inek bulacaksın, onun sütünü sağacaksın, o sütü bir yılanı içireceksin, sonra o yılanı kusturacaksın. Yılanın kustuğu zehirli süt senin ilacıdır, onu içecek ve şifa bulacaksın. Sen bana inanmazdın. Ama bak tevafuk, denk gelmiş içmişsin, şifanı da bulmuşsun. Var git sağlıklıla. İşte o günden beri eczacılığın, şifanın simgesi

bir tas ve o tasa dolanmış yılandır”.

Çalışma sırasında görüşülen kaynak kişilerin aktardığı hikâyeler ve anlatılar dışında bunlara benzer pek çok halk anlatısı, hikâye bulunmaktadır. Ancak çalışmada kaynak kişilerin aktardığı halk anlatılarına odaklanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın evrenini oluşturan TRT THM repertuvarında yer alan türkülerde Lokman Hekimle ilgili olarak; kırık ve uzun hava formunda toplamda 25 türkü tespit edilmiştir. Çalışmanın örneklemini oluşturan türkülerden 16 kırık hava aşağıda tablo halinde verilmiş sonrasındaysa türküde Lokman Hekim’in geçtiği kıtalar ayrıca belirtilerek anlam bakımından yorumlanmıştır. Bu bölümde türkülerin tüm sözleri verilmiştir çünkü genel anlamın çıkarılması için sadece bir mısra ya da kıta dikkate alınarak yorumlanmasının sakıncalı olacağı, genel bir sonuca varılamayacağı düşünüldüğünden tamamı verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmanın evrenini oluşturan türküler

No	Türkünün adı	Rep.No	Yöresi	Kaynak kişi
1	Alim Deresinin Delik Daşları	3930	Nevşehir	Ahmet Ataalp
2	Ah Çekip Aleme Eylerim Feryat	475	Kars	Âşık Murat Çobanoğlu
3	Atma Müjgân Okların	4993	Kayseri	Hacı-Haydar Bayrak
4	Bin Derdim Var İdi Bin Daha Oldi	710	K.maraş	Müslim Aydoğdu
5	Bugün Benim Efkârım Var Zarım Var	4250	Amasya	Âşık Özlemi
6	Bülbül Tek Uyandım Bir Seher-Ü Nagah	509	Kastamonu	İhsan Ozanoğlu
7	Bülbül Tek Uyandım Bir Seher Nagah	3097	Erzurum	Naim Gözler
8	Çoktan Beri Hasiretin Çekerim	4383	Sivas	Âşık Veysel Şatıroğlu
9	Dünya Umuruna Meylini Verme	2422	Malatya	Âşık Süleyman Enver
10	Esmе Seher Yeli Esmе	2186	Hakkâri	Mehmet Selvi
11	Gine Gam Yükünün Kervanı Geldi	1581	Sivas	Nuri Üstünses
12	Gitme Durnam Gitme	3787	Erzincan	Âşık Daimî
13	Kalksak Bu Yerlerden Hicret Eylesek	2384	Erzurum	Abdurrahman Yörüktümen
14	Karadır Kaşların Ferman Yazdırır	2610	Zonguldak	İsmet Yeşilgül
15	Lokman Hekim Senden Destur Alırdı	298	K.maraş	Hilmi Şanballı
16	Muradı Böyle Akar Muradı Böyle	308	Şanlıurfa	Seyfettin Sucu
17	Ne Feryad Edersin Divane Bülbül	1750	Elâzığ	Suat Albayrak
18	Nedir Benim Melûl Mahzun Gezdiğim	2140	Tunceli	İsmail Dede
19	Pinhanda Kal Canan Çıkma Ayana	538	Erzurum	Âşık Bardızlı Nihani
20	Şahin İdim Dağ Başında Oturdum	3344	Şanlıurfa	Bedirhan Kırmızı
21	Şokhum Deresinden Endi Ceyranın Sürisi	721	Kerkük	Yunus Hattat
22	Şu Derenin Düzünde	5098	Uşak	Hüseyin Çevik
23	Tor Şahin Misali Eğdirip Bakma	456	Kırşehir	Muharrem Ertaş
24	Tükendi Nakdi Ömrüm	726	Şanlıurfa	Mehmet Vural
25	Yüce Dağ Başında Yattım Oturdum	1046	Orta Anadolu	Neriman Altındağ Tüfekçi

Tablo 2. Çalışmanın örneklemini oluşturan türküler

No	Türkünün adı	Rep.No	Yöresi	Kaynak kişi
1	Alim Deresinin Delik Daşları	3930	Nevşehir	Ahmet Ataalp
2	Atma Müjgân Okların	4993	Kayseri	Hacı-Haydar Bayrak
3	Bin Derdim Var İdi Bin Daha Oldi	710	K.maraş	Müslim Aydoğdu

4	Bugün Benim Efkarım Var Zarım Var	4250	Amasya	Âşık Özlemi
5	Bülbül Tek Uyandım Bir Seher Nagah	3097	Erzurum	Naim Gözler
6	Çoktan Beri Hasiretin Çekerim	4383	Sivas	Âşık Veysel Şatıroğlu
7	Dünya Umuruna Meylini Verme	2422	Malatya	Âşık Süleyman Enver
8	Esmeye Seher Yeli Esmeye	2186	Hakkâri	Mehmet Selvi
9	Gine Gam Yükünün Kervanı Geldi	1581	Sivas	Nuri Üstünses
10	Gitme Durnam Gitme	3787	Erzincan	Âşık Daimî
11	Kalksak Bu Yerlerden Hicret Eylesek	2384	Erzurum	Abdurrahman Yörüktümen
12	Karadır Kaşların Ferman Yazdırır	2610	Zonguldak	İsmet Yeşilgül
13	Ne Feryad Edersen Divane Bülbül	1750	Elâzığ	Suat Albayrak
14	Nedir Benim Melül Mahzun Gezdiğim	2140	Tunceli	İsmail Dede
15	Şahin İdim Dağ Başında Oturdum	3344	Şanlıurfa	Bedirhan Kırmızı
16	Şu Derenin Düzünde	5098	Uşak	Hüseyin Çevik

Problem Sorusuna Yönelik Bulgular

Alim Deresinin Delik Daşları

*“Alim deresinin delik daşları
Üstümüzde dönüyor ecel guşları
Bütün şehit olmuş din gardaşları
Sevdiceğim sarsın yarelerimi*

*Alim deresinde guzgunlar gezer
İnsan sevdiğinden bu kadar bezer
Hiç olmazsa ayda bir mektup yazar
Sevdiceğim sarsın yarelerimi*

*Alim deresinde meşe kesilmez
Hekimin sardığı yare çözülmez
Lokman hekim gelse yarem iy’olmaz
Sevdiceğim sarsın yarelerimi”*

Nevşehir yöresine ait türkü 3 kıtadan oluşmaktadır. 4/4’lük yakılan türkü Kürdi makamı özellikleri göstermektedir. “Lokman Hekim” isminin geçtiği kıtadaki “Lokman hekim gelse yarem iy’olmaz” dizesidir. Türküde aşk ve sevdâ temaları işlenmektedir. Genel anlamda; sevgiliye duyulan özlemin gönülde açtığı yarayı, tüm dertlere iyi gelen Lokman Hekim’in dahi iyi edemeyeceğinden kısıcası Lokman’dan; çâre bulamayan, devâ olamayan anlamlarında bahsedilmektedir.

Atma Müjgân Okların

*“Atma müjgan okların bu canıma Allah için
Girme ey ebru kemanım kanıma Allah için
Hastayım bir çâre kıl hicranıma Allah için
Ey hekim-i vaktolan gel yanıma Allah için
Bir ilaç et derd-i bidermanıma Allah için*

*Vermeden seylab-ı dehri dide-i giryan yürü
Olmadan her katresi bir bahr-i bipayan yürü
Hasretiyle çıkmadan bari bedenden can yürü
Raz-ı hicrimdir ecel vaktimdir ey lokman yürü
Durma gafil say kıl imkanıma Allah için*

*Dostlarım tutsun elimi yok mu bir ehl-i vefa
Hakisar oldum ayak altında kaldım vah bana
Eyledim o nevcıvanın yoluna canım feda
Tutsun azrail giribanımı minnet ne sana
Al kavuştur canımı cananıma Allah için*

*Bilemem serv-i eda gül yüzlü yara neyledim
Andan özge taze bir güzel mi sevdım peyledim
Dertlerim bir bir ciğer hünuyla tahrir eyledim
Ey gedai çâresiz kaldım da halim söyledim
Oku bu divanımı sultanıma Allah için"*

Kayseri yöresine ait türkü 4 kıtadan oluşmaktadır. 7/8'lik yakılan türkü Hicaz makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Raz-ı hicrimdir ecel vaktimdir ey lokman yürü" dizesidir. Türküde aşk, seveda ve ayrılık temaları işlenmektedir. Genel anlamda; hikmet sahibi olan Lokman'a seslenerek, artık dünya üzerindeki yaşamının son bulduğunu, Allah'a duyduğu özlemi ve bu dünyadan Lokman gibi gitmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Burada Lokman'ın hekimliğinden değil hikmet sahibi olmasından bahsedilmektedir.

Bin Derdim Var İdi Bin Daha Oldı

<i>"Bin derdim var idi bin daha oldı</i>	<i>Yaktı derinumu bir per-i peyker</i>
<i>Derdimin dermanı amman ha amman</i>	<i>Nar-ı hasret od'u bu cana eser</i>
<i>Gülistan bezminin gülleri soldı</i>	<i>Derd-i hasretinle ölürsem eğer</i>
<i>Gonca- i handanım amman ha amman</i>	<i>Canımın cananı amman ha amman</i>

<i>Halimde galmadı aram-u garar</i>	<i>Bana cevredersin ey kaşı kare</i>
<i>Günbe gün erişir ömrüme zarar</i>	<i>Yüreğim de açtım sağolmaz yare</i>
<i>Medet ey efendim sen verme melal</i>	<i>Yüzbin tabib olsa bulunmaz çâre</i>
<i>Gönlümün dermanı amman ha amman</i>	<i>Yaramın lokmanı amman ha amman</i>

<i>Gamze-i zülüfün çeşmim yaş eyler</i>	<i>Feyzi çeşmim payı dur etti yetiş</i>
<i>Cismin bir işaret eyler kaş eyler</i>	<i>Ganlıyım felekten yedim hazar muşt</i>
<i>Cahil sır saklamaz seni faş eyler</i>	<i>Bir daha göreydim durma gel yetiş</i>
<i>Kaşları kemanım amman ha amman</i>	<i>Çıkma da bu canım amman ha amman"</i>

Kahramanmaraş yöresine ait türkü 6 kıtadan oluşmaktadır. 4/4'lük yakılan türkü Hüseyin makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Yaramın lokmanı amman ha amman" dizesidir. Türküde aşk ve seveda temaları işlenmektedir. Genel anlamda, sevgilinin açtığı gönül yarasını Lokman Hekim dışında hiçbir hekimin iyileştiremeyeceğinden kısacası Lokman'dan; çâre bulan, devâ olan anlamlarında bahsedilmektedir.

Bugün Benim Efkârım Var Zarım Var

<i>"Bugün benim efkârım var zarım var</i>	<i>Lokman hekim gelse sarmaz yarayı</i>
<i>Değme felek değme telime benim</i>	<i>Hilebaz dostunarı açtık arayı</i>
<i>Gülyüzlü cananı elden aldırıldı</i>	<i>Ne köşkümü koydu ne de sarayı</i>

*Ecel oku değdi gülüme benim
Değme zalım değme gülüme benim*

*Baykuşlar tünedi dalıma benim
Değme zalım değme dalıma benim*

*Özlemi'yem başım dumanlı dağlar
Gözlerin yaşlı da içim kan ağlar
Güz ayları geldi bozuldu bağlar
Hazan yeli değdi gülüme benim
Değme zalım değme gülüme benim"*

Amasya yöresinden derlenen ve Âşık Özlemî'ye ait türkü 3 kıtadan oluşmaktadır. 7/8'lik yakılan türkü Hicaz makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Lokman hekim gelse sarmaz yarayı" dizesidir. Türküde aşk ve sevdâ temaları işlenmektedir. Genel anlamda; dost bildiklerinin aslında dost olmadığını, bunun da gönülde bir yara açtığını ama bu yarayı Lokman Hekim'in dahi iyileştiremeyeceğinden kısacası Lokman'dan; çâre bulamayan, devâ olamayan anlamlarında bahsedilmektedir.

Bülbül Tek Uyandım Bir Seher Nagah

*"Bülbül tek uyandım bir seher nagah
Gördüm uğramışam bir gülizare
Alıştım dem be dem yakıldım eyvah
Tutuştum bendü bend nar-ı hezare*

*Gördüler ki beni hali perişan
Cem oldu eflatun aristo lokman
Nabzıma el vurdu binbir tabiban
Dediler derman yok buna ne çâre*

*Feleği sergeşte söylenir ünüm
Arşı muallada oynar tütünü
Uçuptur sitarım batıptır günüm
Ne çâra eyledim ben gülükare"*

Erzurum yöresine ait türkü 3 kıtadan oluşmaktadır. 7/8 + 4/4'lük yakılan türkü Karciğâr makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Cem oldu eflatun aristo lokman" dizesidir. Türküde aşk ve sevdâ temaları işlenmektedir. Türküde; Lokman hekim pek çok tanınan isimle birlikte anılmaktadır. Ancak bu isimlerin, Lokman dahil derde devâ olamayacağından kısacası Lokman'dan çâre bulan, devâ olan anlamlarında bahsedilmektedir.

Çoktan Beri Hasiretin Çekerim

*"Çoktan beri hasiretin çekerim
Gönül arzumanım sen sefa geldin
İkrarına hep giriftar olduğum
Ahdine peymanım sen sefa geldin*

*Bir saat miktarı durdun oturdun
Selam verdin cana hayat getirdin
Yüzün basa gadem kerem getirdin
Gönlümün süruru sen sefa geldin*

*Mevlam her kuluna ehtaç etmesin
Kendinden gayrıya muhtaç etmesin
Lokman da derdime ilaç etmesin
Derdimin dermanı sen sefa geldin"*

Sivas/Şarkışla yöresine ait türkü 3 kıtadan oluşmaktadır. 4/4'lük yakılan türkü Hüseyini makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Lokman da derdime ilaç etmesin" dizesidir. Türküde aşk ve sevdâ temaları işlenmektedir. Türküye genel olarak bakıldığında anlam olarak; sevgilinin ziyaretinden duyulan hoşnutluk ifade edilmektedir. Derdin dermanı olacak, şifa dağıtacak Lokman'dan ilaç dahi istenmediğini çünkü sevgilinin her durumda derdin dermanı olacağından bahsetmektedir. Burada Lokman'dan çâre bulan, devâ olan anlamında bahsedilmektedir.

Dünya Umuruna Meylini Verme

*"Dünya umuruna meylini verme
Sen de kurtulmazsın ecel elinden
Ben filanım deyi göğsünü germe
Sende kurtulmazsın ecel elinden*

*Hani meryem hani onn' oğlu isa
Elinde ejderha olurdu asa
Polat kavmi ile cengeden musa
O da kurtulmadı ecel elinden*

*İskender de gitti alemleri gezdi
Yunus balık ile deryayı yüzdü
Zaloğlu rüstem tahtını bozdu
O da kurtulmadı ecel elinden*

*Nemrut ibrahim'le çok cenk eyledi
Semaya kastetti deyi söylediler
Ahır bir sinek halak eyledi
O da kurtulmadı ecel elinden*

*Eydür deroiş yunus din ile iman
Tacı tahtı yel götürdü süleyman
Lokman da derdine olmadı derman
O da kurtulmadı ecel elinden"*

Malatya yöresine ait türkü 5 kıtadan oluşmaktadır. 10/8'lik yakılan türkü Hüseyini makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Lokman da derdine olmadı derman" dizesidir. Türküde genel olarak ecel kavramından bahsedilmektedir. Ecel'in elinden kimsenin kurtulamayacağını, zamanı geldiğinde herkesin ölümü tadacağını, Lokman'ın dahi bunu durduramayacağı ifade edilmektedir. Burada ölüme çâre bulduğu söylenen Lokman'dan çâre bulamayan, devâ olamayan anlamında bahsedilmektedir.

Esme Seher Yeli Esme

*"Esme seher yeli esme
Değer tellere tellere
Bozulsun düşmanın fendi
Düşün ellere ellere*

*Yardan ayrılan üz gülmez
Serhoş olan sözün bilmez
Yar adını desem olmaz
Düşer dillere dillere*

*Irak yollar yakın olsa
Her güzelde hakkım olsa
Dostum lokman hekim olsa
Baksa dillere dillere*

*Emrah'ım da okur yazar
Hak kalemin kimler bozar
Ayna almış perçem düzer
Benzer güllere güllere"*

Hakkâri yöresine ait türkü 4 kıtadan oluşmaktadır. 10/8'lik yakılan türkü Uşşak makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Dostum lokman hekim olsa" dizesidir. Türküde genel anlamda aşk ve sevdâ temaları işlenmektedir.

Sevgiliye kavuşamamanın verdiği çâresizlik vurgulanırken, dostu olan Lokman Hekim'den kısaca; çâre bulan, devâ olan kişi olarak bahsedilmektedir.

Gine Gam Yükünün Kervanı Geldi

<i>"Gine gam yükünün kervanı geldi</i>	<i>Bağımıza gazel düştü güz oldu</i>
<i>Çekmem bu derdi de yavrum bölek seninle</i>	<i>Geçti bu vakitler yavrum ne de tez oldu</i>
<i>Eremem lokman'a çâresiz kaldım</i>	<i>Derdim bin bir bin beş yüz oldu</i>
<i>Çekmem bu derdi de yavrum bölek seninle</i>	<i>Çekmem bu derdi de iken yavrum bölek seninle"</i>

Sivas yöresine ait türkü 2 kıtadan oluşmaktadır. 4/4'lük yakılan türkü Uşşak makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Eremem Lokman'a çâresiz kaldım" dizesidir. Türkü de aşk ve sevdâ temaları işlenmektedir. Aşk yüzünden yaşadığı çâresizliği sevgiliyle paylaşma arzusu içinde olduğunu ve Lokman Hekim'in bile çâre bulamayacağı kadar büyük bir dert içinde olduğunu ifade etmektedir. Burada Lokman'dan çâre bulamayan, devâ olamayan anlamında bahsedilmektedir.

Gitme Durnam Gitme

Ağırlama

<i>"Gitme durnam gitme nerden gelirsin</i>	<i>Kaşlarına mim duvası yazılır</i>
<i>Sen nazlı canana benzersin durnam</i>	<i>Cemaline türlü benler dizilir</i>
<i>Her bakışta beni mecnun edersin</i>	<i>Seni sevmeyenler haktan üzüdür</i>
<i>Gönülde mihmana benzersin durnam</i>	<i>Pir balım sultana benzersin durnam</i>
<i>Has nenni nenni, dost neni nenni</i>	<i>Has nenni nenni, dost neni nenni</i>

Pervaz

Pir balım sultana benzersin durnam
Yörü de dilber yörü canana yörü

Durnam gökyüzünde pervane döner
Dertli aşıklara badeler sunar
Aşıkların senden inayet umar
Tabibe lokmana benzersin durnam

Yürütme

Allah Allah Allah Allah
Hüdey hüdey hüdey hüdey

<i>Bugün ben pirimi gördüm</i>	<i>Gel dedim yanıma geldi</i>
<i>Gelir salını salını</i>	<i>Gamzesi sinemi deldi</i>
<i>Selamına karşı durdum</i>	<i>Bir izzetli selam verdi</i>
<i>Bağrım delini delini hüdey</i>	<i>Aldım sevini sevini hüdey</i>
<i>Hüdey, Hüdey, Hüdey, Hüdey</i>	<i>Hüdey, Hüdey, Hüdey, Hüdey</i>

<i>Gaynadı garıştı ganım</i>	<i>Gıymatın baha biçilmez</i>
<i>Ezelden severdi canım</i>	<i>Cemalin nurdan seçilmez</i>
<i>Sen benimsin bende senin</i>	<i>Vakitsiz güller açılmaz</i>
<i>Dedim sevini sevini</i>	<i>Derdim gülünü gülünü hüdey</i>

Allah, Allah, Allah, Allah

Dedim sevini sevini

Hüdey, Hüdey, Hüdey, Hüdey

Hüdey, Hüdey, Hüdey, Hüdey

Dedem oğlu der ağlatma

Yüreğim o de dağlatma

Varıp yadlara bağlatma

Zülfün telini telini Allah

Hüdey, Hüdey, Hüdey, Hüdey"

Erzincan yöresine ait; "Ağırlama", "Pervaz" ve "Yürütme" bölümlerine ayrılmış Semah formunda yakılan bir türküdür. 9/8 + 12/8'lik yakılan türkü Gülizar makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği Pervaz bölümündeki "Tabibe lokmana benzersin durnam" dizesidir. Dini temalar üzerinden aşk ve sevdâ konularının da işlendiği bir türküdür. Sevgiliyi turna kuşuna benzetmiş, onun güzelliğinden ve ona duyduğu özleminden bahsetmektedir. Lokman'ın insanlara şifa dağıtan kimliğinden bahsederek sevgilisinden kendisine Lokman gibi şifa olmasını dilemektedir. Burada Lokman'dan çâre bulan, devâ olan anlamlarında bahsedilmektedir.

Kalksak Bu Yerlerden Hicret Eylesek

"Kalksak bu yerlerden hicret eylesek

Yarene yoldaşa mihnet eylesek

Yari arzulayıp niyet eylesek

Hele yolum bir ormana düşüpdü

Ormandan çıkını çekerler dara

N'olur pirim beni bu yerde ara

Önümüze çıktı balkı buhara

Benim yolum bir diyara düşüptü

Oturur oturur kendin överler

Huzuru mahşerde boyun eğerler

Birgün olur gelip kapın döğerler

Eğer dövmüş isen el kapısın

Elli gündür bu dağları aşalı

Altmış gündür yar peşine düşeli

Eğlen yiğit odaları döşeli

Yari bulamazdı bilmem kaç gündür

Elli gündür altmış gündür yüz gündür

Siyah zülfün mah yüzüne düşsündür

Açma tabip yarelerim azgındır

Yarem merhem tutmaz bilmem kaç gündür

Kadir mevlam senin hikmetin çoktur

Bir kul gördüm mermer taştan içeru

Kalbi kırıp gönül yıkıcı olma

Birgün olur yandırırılar yara yardan içeru

Asla bu meslekte elin olmazsa

Bülbüle münasip gülün olmazsa

Davayınan sultan olsan ne fayda

Lokman'ın mihman olsan ne fayda"

Erzurum yöresine ait türkü 7 kıtadan oluşmaktadır. 5/8'lik yakılan türkü Hüseyini makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Lokman'ın mihman olsan ne fayda" dizesidir. Aşk ve sevdâ temalarının işlendiği türküde genel anlamda; tüküyü yakanın sevgilisine duyduğu özlem ve hasret duyguları nedeniyle yalnız ve umutsuz olduğu, çıktığı bu aşk yolculuğuna dahi her derde devâ olan Lokman'ın dahi çâre olamayacağı vurgulanmaktadır. Burada Lokman'dan çâre bulamayan, devâ olamayan anlamlarında bahsedilmektedir.

Karadır Kaşların Ferman Yazdırır

*“Karadır kaşların ferman yazdırır
Bu aşk beni diyar diyar gezdirir
Lokman hekim gelse yaram azdırır
Yaramı sarmaya yar kendi gelsin*

*Karadır kaşların benzer kömüre
Yardan ayrılması zarar ömüre
Kollarımdan bağlasalar demire
Kırarım demiri koşarım yare*

*Uzaklara gittim gelirim diye
Tabancam doldurdum vururum diye
Hiç aklıma gelmez ölürüm diye
Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme*

*Ormanlardan aşağı aşar gezerim
Nazlı yari kaybettim ağlar gezerim
Ormanların gümbürtüsü başıma vurur
Nazlı yarin hayali karşımda durur”*

Zonguldak yöresine ait türkü 4 kıtadan oluşmaktadır. 4/4'lük yakılan türkü Hüseyini makamı özellikleri göstermektedir. “Lokman Hekim” isminin geçtiği kıtadaki “Lokman hekim gelse yaram azdırır” dizesidir. Aşk ve sevdâ türkülerinin konu alındığı türkûde; sevgiliden ayrılmanın verdiği acıyı ve hasreti dile getirmektedir. Türkûde Lokman Hekim'den bu aşk acısına dahi çâre olamayacağı kısacası çâre bulamayan, devâ olamayan anlamlarında bahsedilmektedir.

Ne Feryad Edersin Divane Bülbül

*“Ne feryad edersin divane bülbül
Senin bu feryadın gülşene kalsın
Bu dünyada eremezsen murada
Huzuru mahşere divana kalsın*

*Nesin metedeyim bir kaşı kare
Şu sineme açtı onulmaz yare
Dünya tabip gelse derdime çâre
Derdimin dermanı lokman'a kalsın*

*Bir can için geçti can ü serinden
Vücudum kül oldu aşkın narinden
Emrah buse ister nazlı yarinden
Bu bayram olmazsa kurbana kalsın”*

Elâzığ yöresine ait türkü 3 kıtadan oluşmaktadır. 10/8'lik yakılan türkü Hüseyini makamı özellikleri göstermektedir. “Lokman Hekim” isminin geçtiği kıtadaki “Derdimin dermanı (anam) lokman'a kalsın” dizesidir. Yine aşk ve sevdâ temalarının işlendiği türkûde; aşk acısının insan üzerinde bıraktığı izlerden ve bu izleri ancak Lokman'ın silebileceğinden, yani Lokman'dan çâre bulan, devâ olan anlamlarında bahsedilmektedir.

Nedir Benim Melül Mahzun Gezdiğim

*“Nedir benim melül mahzun gezdiğim
Ağlayıp yandığım dost senin için
Ciğerimi delik delik deldiğim
Ağlayıp yandığım hep senin için*

*Yandırdım odlara düşürdün nare
Ciğer pürvan oldu yüreğim yare
Lokmaneler gelse bulamaz çâre
Ağlayıp gezdiğim hep senin için*

*Canım intizarda gözüüm yollarda
Beni mecnun edip koydun çöllerde
Diyar-ı gurbette garip ellerde
Ağlayıp gezdiğim hep senin için*

*Feryadi'yim böyle imiş kaderim
Dünya benim olsa şad olmaz gönüm
Hep senin içindir eğridir boynum
Ağlayıp yandığım hep senin için”*

Tunceli yöresine ait türkü 4 kıtadan oluşmaktadır. 10/8'lik yakılan türkü Uşşak makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Lokmaneler gelse bulamaz çâre" dizesidir. Bu türküde de aşk ve savda temaları işlenmektedir. Sevgiliye duyulan hasret, çöllere düşen mecnun örneğiyle verilmiştir. Sevgilinin yüreğini yangın yerine çeviren bu derdin dermanını Lokman'ın dahi devâ olamayacağından kısacası Lokman'dan çâre bulamayan, devâ olamayan anlamlarında bahsedilmektedir.

Şahin İdim Dağ Başında Oturdum

Şahin idim dağ başında oturdum
Mecnun gibi ben leyla'mı yitirdim
Lokman hekim gibi tabip getirdim
Yine bulamadım derdime çâre

İki dağın arasında dağ olmaz
Ah çekenin yüreğinde yağ olmaz
Yazan kâtip yanlış yazmış yazımı
Benim yazım karelidir ağ olmaz

Ah anam vah anam gel anam
Dertliyem garip anam

Şanlıurfa yöresine ait türkü 2 kıtadan oluşmaktadır. 10/8'lik yakılan türkü Hüseyini makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Lokman hekim gibi tabip getirdim" dizesidir. Aşk ve sevda konularının işlendiği türküde kaderinden şikâyet eden sevgilinin çektiği aşk acısını Lokman Hekim'in dahi iyi edemeyeceğinden bahsetmektedir. Yine burada Lokman Hekim'den çâre bulamayan, devâ olamayan olarak bahsedilmektedir.

Şu Derenin Düzünde

"Şu derenin düzünde
Sular septim yüzüme
Yarım gitme dedim ya
Bakmadı ki sözüme

Gül dalını eğdi mi
Yaprağı yere değdi mi
Lokman hekim gelse de
Bilemez ki derdimi

Zülüfleri örmeli
Al yanağa değmeli
Yar salınıp gezerken
Saçları topuk döğmeli

Dam üstünde yatıyo
Sabah erken kalkıyo
Anasıynan bir olup
Derdime dert gatiyo

Gelemem gelin
Bu dert gine gine
Öldürü beni"

Uşak yöresine ait türkü 4 kıtadan oluşan bir mâni türküdür. 9/8'lik yakılan türkü Hüseyini makamı özellikleri göstermektedir. "Lokman Hekim" isminin geçtiği kıtadaki "Lokman hekim gelse de bilemez ki derdimi" dizeleridir. Yine aşk ve sevda konularının işlendiği türkü de her derdin, hastalığın devâsını bulan Lokman'ın bu sefer devâ olamayacağı, kısacası çâre bulamayan, devâ olamayan bir kimlik olarak bahsedilmektedir.

Sonuç/ Conclusion

Bu çalışmada Türk halk kültüründe tarihi bir kimlik olan Lokman Hekim konu alınmış

ve örneklem dahilinde 16 kırık hava türkü incelenmiştir. TRT repertuarında Lokman Hekim'den bahseden kırık hava türkülerde, Lokman Hekim'in çoğunlukla şifacılığından yani dertlere devâ veren anlamında bahsedildiği hipotezinden yola çıkılarak yapılan çalışmada "Türk halk kültüründe tarihi bir kimlik olarak karşımıza çıkan Lokman Hekim'in TRT repertuarında bulunan kırık hava formundaki türkülerde kendisiyle ilgili hangi bilgilere yer verilmiştir?" problem sorusuna yönelik sonuçlar şu şekildedir:

Tablo 3. Örneklem alınan türkülerde Lokman Hekim'den bahsedilme konusuna yönelik tablosu

No	Türkünün adı	Konusu	Lokman Hekim'den nasıl bahsedildiği
1	Alim Deresinin Delik Daşları	Aşk/Sevda	Çâre bulamayan, devâ olamayan
2	Bugün Benim Efkârım Var Zarım Var	Aşk/Sevda	Çâre bulamayan, devâ olamayan
3	Dünya Umuruna Meylini Verme	Ecel	Çâre bulamayan, devâ olamayan
4	Kalksak Bu Yerlerden Hicret Eylesek	Aşk/Sevda	Çâre bulamayan, devâ olamayan
5	Karadır Kaşların Ferman Yazdırır	Aşk/Sevda	Çâre bulamayan, devâ olamayan
6	Nedir Benim Melûl Mahzun Gezdiğim	Aşk/Sevda	Çâre bulamayan, devâ olamayan
7	Şahin İdim Dağ Başında Oturdum	Aşk/Sevda	Çâre bulamayan, devâ olamayan
8	Şu Derenin Düzünde	Aşk/Sevda	Çâre bulamayan, devâ olamayan
9	Gine Gam Yükünün Kervanı Geldi	Aşk/Sevda	Çâre bulamayan, devâ olamayan
10	Bin Derdim Var İdi Bin Daha Oldi	Aşk/Sevda	Çâre bulan, devâ olan
11	Bülbül Tek Uyandım Bir Seher Nagah	Aşk/Sevda	Çâre bulan, devâ olan
12	Çoktan Beri Hasiretin Çekerim	Aşk/Sevda	Çâre bulan, devâ olan
13	Esme Seher Yeli Esme	Aşk/Sevda	Çâre bulan, devâ olan
14	Gitme Durnam Gitme	Aşk/Sevda	Çâre bulan, devâ olan
15	Ne Feryad Edersin Divane Bülbül	Aşk/Sevda	Çâre bulan, devâ olan
16	Atma Müjân Okların	Aşk/Sevda	Hikmet sahibi olan

İncelenen türkülerin 16 adet kırık hava türkünün;

- ✓ 15 adetinde aşk ve sevda temalarının işlendiği,
- ✓ 9 adetinde Lokman Hekim'den "çâre bulamayan, devâ olamayan" anlamlarında bahsedildiği,
- ✓ 6 adetinde Lokman Hekim'den "çâre bulan, devâ olan" anlamlarında bahsedildiği sonucuna ulaşılmıştır.
- ✓ 1 adetinde Lokman Hekim'in "Hikmet sahibi olduğundan" bahsedildiği,
- ✓ Lokman Hekim'in Türk halk kültüründe bir hekim olarak görüldüğü ve asıl kimliği olan bilge, hikmet sahibi kimliğinin ikinci planda kaldığı,
- ✓ Bir kimlik olarak Lokman Hekim'in efsanevi bir kimlik olduğu farklı kültürlerde farklı isimlerle yer alan ve ölümsüzlüğe çâre arayan hekimlerle bağdaştırılarak Türk kültüründe "Lokman Hekim"le ilişkilendirildiği,
- ✓ Halkın anlattığı, hikâyeleştirdiği anlatıların çoğunda, şifa dağıtan, hastalıklara çâre bulan bir kişilik olarak yer bulduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Genel olarak; Türk halk kültüründe hekim kimliğiyle yer bulan Lokman Hekim, yine Türk halk kültürünün önemli sözlü kültür ürünlerinden biri olan türkülerde, kendisinden yine hekim ve şifacı olarak bahsedilmiş ve ölüme bile çâre bulduğuna inanılan Lokman'ın gönül yarasına çâre olamayacağının ifade edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Şunu da özellikle belirtmek gerekir ki; KK4'ün üzerinde sıkça durduğu "şaman kültürü" ile ilişkili olarak daha detaylı araştırmaların yapılarak Lokman Hekim'in bu kültürle de bağlantılı olup olmadığıyla ilgili olarak yeni çalışmaların bu konuya ışık tutacağı da göz ardı edilmemelidir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. *(Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığının 26.11.2024 Tarih, 805171 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.)
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İthenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. *(Anadolu University Rectorate, Scientific Research and Research in Social and Human Sciences Ethics Committee Decision was taken with the decision dated 26.11.2024, numbered 805171 of the Presidency of the Publication Ethics Committee.)
Plagiarism Checks	Yes - İthenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

- Altıntaş, A. (Görüşme 03.02.2025). Letmathe-1971; Anadolu Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Öğretim Üyesi, Eczacılık Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanı, (KK3)
- Altıntaş, A. (Görüşme 27.01.2025). Tokat-1948; Medipol Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (KK2)
- Ataman, S. Y. (1953). İstanbul Müzik Folkloru: İstanbul Halk Türküleri. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 46.
- Bayat, A. H., (2000). *Türk kültüründe Lokman Hekim*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, O. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dağı, F. (2020). *Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Duygulu, M. (2014). *Türk Halk Müziği Sözlüğü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Eroğlu, T. (2017). Türkü Nedir? *Kesit Akademi Dergisi*. 3(7): 78-91.
- Gazimihal, M. R. (1956). Müzik Folkloru: Musiki ve Paremioloji. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 84.
- Göher Balçın, F. (Görüşme 05.02.2025). İstanbul/ Bakırköy-1976; Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü Öğretim Üyesi, (KK4)
- Gültekin, E. (2018). Türk Kültüründe Lokman Hekim. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 88: 123-134.
- Hüsrev, H., Ülman, Y.I., (2005). Was Lokman Hekim Alcmaeon?. 38. *Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı* (2002). Cilt I: 339-340.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tekiner, H. (Görüşme 20.01.2025). Kayseri-1983; Erciyes Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Eczacılık Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Uluslararası Eczacılık Tarihi Birliği Başkanı (KK1)
- Köken, A. H., Bulut, F., Özyurt, K., Atasoy, M. (2023) Hekimlik ve Sağlıkla İlgili Türkülerde Geçen “Yara” ve “Merhem” Kavramlarının Doküman Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Nobel Medicus*. 20(1): 36-43.
- Mirzaoglu, G. (2015). *Anlatı ve Müzik İlişkisi Bağlamında Halk Hikâyelerinden Halk Müziği Dağarcığına Geçen Türküler*. Mustafa Öztürk’e Armağan. (Ed. Mustafa Argunşah). Kesit Yayınları: İstanbul, s. 305-318.
- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Ankara: Yayıncı Toplum Bilim Dizisi.
- Saban, A., Ersoy, A. (2017). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Paşaoğlu, S. (2009). Müzik Kültüründe Sözlü ve Yazılı Aktarım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(2): 143-159.

Topal, Z., Bahşı, A., Bahşı, İ., Karatepe, Ş. (2020). Müzik Aracılığı ile Türk Kültüründe Doktor Algısı. *Lokman Hekim Dergisi*. 10(2): 179-189.

Vural, F. G. (2011). Türk Kültürünün Aynası: Türküler. *e-journal of New World Sciences Academy*, 6(3): 397-411